

Ingrid Gjertsen 2007. – *kom du min Sulamith – Sang og mystikk i haugiansk fromhet.*

Oslo, Solum Forlag. 228 sider og 1 CD.

Anmeldt av Sigbjørn Apeland, Bergen

Ingrid Gjertsen er den nolevande forskaren som har arbeidd lengst og mest grundig med religiøs folkesong i Norge. I 1978 tok ho hovudfag i musikkvitenskap med oppgåva *Sangtradisjonen blant lekfolket i Luster, hovedkilde Ragnar Vigdal*. Sidan, med yrkesmessig tilhaldsstad på Arne Bjørndals samling ved Universitetet i Bergen, har ho halde fram med innsamling, arkivering og forskning omkring dette materialet, men òg utvida arbeidsfeltet til å omfatta den nyare musikken innan lekmannsrørslene. I det heile har ho vore oppteken av kva folk faktisk syng, og freista å gripa songen si *meining* som kulturell praksis i eit sosialt miljø. Hennar arbeidsmåtar ligg difor nærare dagens etnomusikologi (og anna kulturforsking) enn den nasjonalromantisk influerte musikkvitenskapen og folkloristikken, der songen først og fremst vart tillagt verdi som kunst, nasjonal lyd- eller tekstarefakt og kulturarv.

Frå ein forskar med eit slikt utgangspunkt, kan det synast som ei overraskande vending når ho i denne boka ikkje berre legg vekt på songens *tekstlege* sider, men dessutan tillegg det *historiske* perspektivet stor vekt. Utgangspunktet er framleis sentrert rundt songpraksisen som Ragnar Vigdal og tilsvarande kjelder forvalta, men med utgangspunkt i omgrepet *mystikk* viser ho at både dei tekstlege og melodiske sidene ved denne songpraksisen kan tolkast som del av ein tradisjon der det finst historisk kontinuitet bakover gjennom dei lutherske salmebøker til mellomalderens katolske kyrkjesong (det me gjerne kallar *gregorianikk*), og geografisk – langt ut over Norges grenser. Ho nyttar like gjerne døme

frå ortodoks teologi og religiøs praksis for å kasta lys over t.d. Vigdals syngemåte og musikalske sjølvforståing. I det heile er impulsane frå det ein, i mangel av eit betre uttrykk, kan oppsumera som ”tverrkyrkjelege ny-ortodokse fromskapsideal” rikt til stades – på godt og vondt. Litteraturlista er rik på bidrag frå nolevande representanter for denne retninga, men samstundes som denne litteraturen unekteleg kan kasta eit visst lyst over den haugianske songpraksisen, saknar eg ei meir distansert fundert historisk/sosiologisk plassering av denne teologiske nyorienteringa.

Ved å nytta omgrepet *mystikk* som utgangspunkt, set Gjertsen dei lokale musikalsk-religiøse praksisane inn i ein vidare historisk og kulturell samanheng, samstundes som det, frå kulturvitskapleg synspunkt, byr på visse problem: Omgrepet *mystikk* førekjem i rikt monn innan katolsk, ortodoks og – i noko mindre grad – luthersk teologi fromskapspraksis, men vert *aldri* nytta innan haugianismen, som er Gjertsen sitt forskingsområde. Ho tillegg altså informantane (og deira miljø) eit omgrep dei sjølv ikkje har noko eksplisitt forhold til. Eit av hovudmåla ved dette forskingsprosjektet er såleis å visa at sentrale verdiar og kulturelle ytringar (her: haugianismens teologi og songpraksis) kan analyserast ved hjelp av omgrep som tilsynelatande står fjernt frå miljøet som er utgangspunkt for forskinga. *Mystikk* er noko som i eksplisitt form førekjem t.d. innan ”katolsk” kristendom, som av lekfolka sjølve, gjerne har vorte framstilt som ein motpol til den kristendomsforståinga dei representerer. Likevel: Både gjennomgangen av songtekstar og analysen av songpraksisen (både representert ved sine utføringmessige, teologisk og sosiale sider) viser at *fenomenet* *mystikk* i høg grad kan seiast å vera til stades innafor ein praksis der ein ikkje nemner det ved namn.

Ved å fokusera på det mystiske elementet i songen føretek Gjertsen ei tydeleg og heilt nødvendig avgrensing av boka. Samstundes vert ho nøydd til å fjerna seg frå sitt musikkvitskaplege/etnografiske utgangspunkt og langt over i teologien, særleg hymnologien (som grensar mot litteraturvitskapen og omhandlar salmediktinga) og kyrkjehistoria – noko som for dette prosjektet er høgst relevant. Men når ho i tillegg tek til orde for å sjå forskingsobjektet sitt som eit korrektiv til det ho oppfattar som vår tids ”historieløshet”, ”identitetskrise” og ”verdinihilisme” (s. 20), byrjar boka å sprika i vel mange retningar. Sjangermessig vert det utydeleg: Er dette ei vitskapleg avhandling, ”folkeopplysing”, eller eit polemisk innlegg? Særleg i dei vitskapsteoretiske/filosofiske avsnitta blir dei sjangermessig uavklara aspekta påfallande: Bakhtins teori om ”dialogen” er eit sentralt – og for Gjertsen sitt prosjekt relevant – utgangspunkt for boka. Men Bakhtin vert utelukkande drøfta med utgangspunkt i sekundærkjelder, og ikkje underlagt drøfting i lys av seinare teoriar om tekstteori, historiefilosofi, kommunikasjonsvitskap, diskursanalyse eller andre nærliggande tilnærmingar til dei same spørsmåla. Den etnomusikologiske litteraturen som nyttar seg av bakhtinske perspektiv er heller ikkje nemnt. Og teorien Gjertsen stiller seg kritisk til – i hovudsak ”postmodernismen” – vert ikkje drøfta med utgangspunkt i dei postmoderne tenkjarane sine eigne tekstar, men polemiske motinnlegg frå t.d. forfattaren Stein Mehren og teologane Peter Halldorf og Per Lønning. Heller ikkje det – særleg for dette prosjektets vedkomande – aktuelle spørsmålet om korvidt det *tilbakeskodande* eller *regressive* skal oppfattast som ein del av det postmoderne, vert drøfta. Den folkloristiske og religionsvitskaplege forskinga omkring historisk tilbakeskodande samtidsreligiositet er heller ikkje nemnt.

Også disposisjonsmessig er boka ujamn: Einskilde element blir omtala temmeleg summarisk og ”populærvitskapleg” (særleg historiske og nyss nemnde vitskapsteoretiske tilhøve), medan andre vert handsama svært grundig, t.d. kapitla ”Sangens univers” og ”Paradokset – det innadvendte uttrykk”, som omandlar det mystiske elementets innverknad på syngemåten. Og nett desse kapitla er boka sitt aller viktigaste bidrag, t.d. slik Gjertsen formulerer det her: ”I utøvingssituasjonen avspeiler bønnesituasjonen seg hos sangutøver, i sanguttrykk, sangens tekstinnhold, utøverens måte å utføre songen på, og i hele situasjonen. Sangerens forhold til det som synges er helt personlig.” (s. 171).

Dei hymnologiske sidene ved boka er dominerande: Berre gjennomgangen av Brorson si salmedikting (og – til ein viss grad – teologi) omfattar ca. 1/3 av boka. Og mykje av dette er allereie velkjent stoff for hymnologisk informerte lesarar. Det er og eit sagn at kjønnspektivet ikkje vert tatt med i drøftinga når ein skriv om eit fenomen som ”brudemystikken” som, med sine tilhøyrande erotiske metaforar, er heilt sentral innan heile den salmediktingstradisjonen som vert analysert. Gjertsen nemner heller ikkje at det finst retningar innan teologien der ein *ikkje* tolkar den gamaltestamentlege boka *Høgsongen* (som er den eldste tekstlege kjelda for etterfylgjande kristen brudemystikk) som eit eintydig religiøst-allegorisk diktverk. Dei mest verdfulle hymnologiske bidraga vert såleis påpeikinga av mystisistiske element i førpietistisk luthersk salmedikting (t.d. Kingo), samt presentasjonen av høgt skatta salmar som i lita eller inga grad har fått plass i kyrkjesalmebøkene, t.d. ”Jeg har så lun en hytte”, ”Kilden” og ”Und mig, Gud, et lite rum”.

På det formale planet har forlaget forsomt seg. Sjølve disposisjonen av boka ver-

kar uferdig og – av og til – tilfeldig. Heile noteapparatet kjem nest sist i boka, og for å finna litteraturtilvisingane må ein først slå opp i notane, og deretter i litteraturlista som står aller sist og ikkje er gjennomført i samsvar med vanlige akademiske standardar for litteraturlister. Alt dette gjer lesinga unødvendig tungvint.

Sjølv om boka ikkje verkar heilt ferdig redigert og sprikar i mange retningar er ho likevel eit verdfullt og velskrive bidrag til litteraturen om den religiøse folkesongen. I motsetning til tidlegare forskarar som gjerne splitta opp dei songlege elementa i ulike parameter (folkloristane analyserte tekstane, musikkvitarane tok seg av melodiane, medan antropologar og liknande tok seg av ”miljøet omkring”), viser Gjertsen på overtydande vis korleis desse elementa er samansmelta og uskiljelege dersom ein vil gripa *meningsdimensjonen* i songsituasjonane. Det er difor høgst relevant, som Gjertsen gjer, å ta dei teologiske og hymnologiske elementa på alvor i noko som i utgangspunktet er ei undersøking av musikkalsk praksis. Fagleg plasserer dette prosjektet seg tydeleg innan ein *humanistisk* forskningstradisjon, sjølv om praksisdimensjonen – som i høg grad kan seiast å vera henta frå samfunnsvitskapane – er klårt til stades, ja meir enn det: Gjertsens hovudpoeng synest å vera at for å forstå den sosiale og kulturelle praksisen som ”den religiøse folkesongen” utgjer, er historiske og tekstlege perspektiv ein føresetnad.

Boka inneheld ikkje transkripsjonar av song, men ved å nytta den vedlagte kompaktplata (hovudsakeleg arkivopptak med Ragnar Vigdal) som supplement til Gjertsen sin tekst, får ein eit vel så godt innblikk i dei musikalske detaljane uansett om lesaren er notekyndig eller ikkje.

Jan Grund 2008. *Kulturpolitikk er kunst*. Oslo, Universitetsforlaget. 247 s.
Anmeldt av Sture Kvarv, Høgskolen i Telemark

Til grunn for norsk kulturpolitikk ligger det vurderinger av hvilke kulturelle aktiviteter og uttrykk som ut fra rettferdighetsbetraktninger, antatte ringvirkninger for samfunnet og særskilte hensyn berettiger politisk og økonomisk støtte. Det siste større arbeidet på stammen av samlede oversikter innenfor dette temaet er *Kulturpolitikk er kunst*, av Jan Grund. Jeg som underviser i kulturpolitikk, har lenge savnet en slik grunnbok. Enkelte hovedpoenger og forskningsmessige forutsetninger for denne boken skal kommenteres.

I løpet av de siste 10–15 årene har kulturlivet i Norge gjennomgått store endringer. Det har skjedd en globalisering av kulturformer og kulturelle uttrykk. Parallelt med dette er det norske samfunnet blitt preget av større frihet i valg av kulturgoder. Nyvinninger på det medieteknologiske området har gitt de fleste av oss nærmest ubegrensede muligheter for kommunikasjon og innhenting av informasjon. Innenfor kunstfeltet har det skjedd en oppblomstring av tidsbegrensede prosjekter, arrangementer, festivaler, happenings, frie grupper og ensembler. På det kulturpolitiske området er myndighetene i gang med å gjennomføre ”Kulturløftet”. Dette innebærer en statusmessig og finansiell oppgradering av kultur som politikkområde. En allmenn lov for hele kulturområdet, vedtatt i 2007, er et vesentlig element i ”Kulturløftet”.

En betydelig tilvekst av flittige, profesjonelle forskere i løpet av de siste årene må tilskrives utviklingen innenfor kunstfeltet og på det kulturpolitiske området. Det kan også nevnes at kulturpolitikkforskningen